

France Vurnik

RAZDVOJENOST PO SLOVENSKO

Miloš Mikeln, *Miklavžev večer*,
Ljudska igra v treh dejanjih.
Knjižna zadruga, Ljubljana 1998

Če se ozremo na *Miklavžev večer* z zornega kota Mikelnovega »političnega gledališča«, potem je razvidno, da ta »ljudska igra v treh dejanjih« v določenem pogledu na novo potrjuje avtorjevo zasvojenost s političnim dogajanjem, hkrati ko to zasvojenost prerašča ali vsaj dopolnjuje s časovno distančnim odnosom, ki je prispeval k temu, da ima njegova igra več metaforične snovi kot njegovo prejšnje »politično gledališče« s satiričnimi kabareti, z neposredno odslikavo politično oblastniških razmer (*Moralnopolitične kvalifikacije tovariša Gubca*) ali z ugledališčeno interpretacijo prelomnih zgodovinskih dogodkov v samem jedru (*Stalinovi zdravniki* in *Džugašvilijeva smrt*). V poldrugem desetletju od »političnega gledališča« do »ljudske igre« se je Mikelnova literarna preokupacija z zgodovino in politiko v njej (ali s politiko, ki prehaja v zgodovino) raztegnila v nekaj knjig – literarno sati-

ričnih učbenikov več stopenj o vladanju in ruiniranju države in pa zlasti v široko epsko pripoved *Veliki voz* o koreninah partizanstva in domobranstva na srednjem Štajerskem. Dramski vidik te zajetne snovi pa je zajet in zgoščen v igri – *Miklavžev večer*.

Dogajanje *Miklavževega večera* poteka v jesenskih dneh, natančneje od oktobra do Miklavževega večera, 5. decembra po drugi svetovni vojni, se pravi leta 1945, ko je ljudska oblast ne le obnovljala porušeno domovino, marveč tudi spreminjala svet v vseh njegovih sestavinah, ali kakor pravi eden od akterjev, »da ta nepravični, umazani svet preobrnemo na glavo«. V ta sklop sodi tudi lov na skrivače, se pravi na tiste domobrance, ki se niso utegnili, mogli, ali niso hoteli umakniti pred zmagovalci, v neki odročni vasi na Dolenjskem. Ljudska oblast se je že toliko organizirala, da uvaja v naselje elektriko, pripravlja pa tudi agrarno reformo in kolektivizacijo v obliki združništva. Pri tem procesu sodelujejo tudi »kulaki«, med njimi zlasti bivši župan in zdajšnji odbornik Za-

vodnik, medtem ko so v kleti pod njegovo hišo skriti štirje skrivači, za katere legalna oblast, ki jo pooseblja komandir partizanske posadke Miklavž, vsekakor sluti oziroma ji je z višje instance naročeno, da mora odkriti določeno kvoto skrivačev. Usode vseh teh ljudi so med seboj prepletene, čeprav je Miklavž prišel s Stajerske. Ekspozicija se začne z igro otrok na vasi, ko za vasjo opazijo gestapovca z odsekano glavo, hkrati pa se visok politični funkcionar, načelnik OZNE pripelje v vas, ker ima informacije, da je tam naokoli vse polno skrivačev, »vse črno, vse belo« in da jih mora Miklavž ujeti določeno kvoto (»Miklavž, najdi svojo kvoto skrivačev kakor veš in znaš, če mi jih ne pripelješ, se ti odpelješ«). Dogajanje se razvija tako, da Miklavž snubi Zavodnikovo hčer Marjeto, katere fant je med skrivači; kako se skrivači pripravljajo na beg, razkriva poseben prizor, nadalje njihov odhod in potem vrnitev, ker jim nihče ni bil pripravljen pomagati čez mejo, ne Gorenjci, ne Primorci. Miklavž jih končno odkrije in ker se to zgodi na Miklavžev večer, sklene, da jih bo naslednje jutro odpeljal v mesto, da se jim bo sodilo. Toda splet okoliščin in besedni dvoboj med rdečimi in belimi povzroči spopad, da se med seboj pobijejo.

Če je potek dogajanja shematiziran v tem smislu, da lahko pride do konfrontacije med zmagovalci in poraženci, pa so poglobitve osebe oblikovane plastično, človeško polnokrvno. Med njimi vsekakor najboljše

bivši župan in sedanji odbornik Zavodnik, demagog, hinavec in spreten prilagodljivec, ki v določeni situaciji opomni celo partizanskega komandirja Miklavža, ko ta pošlje vse k hudiču, češ »to si pa malo preveč, kako bi rekel, skrenil z linije«. Zavodnik svoje vaščane celo nagovarja, naj stopijo v zadrugo, ker v tem vidi neko kombinacijo za ohranitev lastnega posestva. Zavodnik tako rekoč nadigra svojega protiigralca komandirja Miklavža, ki s snubljenjem Marjete nekako popušča pri svoji revolucionarni vnemi, ima pa prav tako dva sodelavca/soigralca Groma in Strelo, tako kot Zavodnik kmeta Zaplotnika in Zavrtnika. Imena so govoreča in označujejo like. Značilno tipiziran je Načelnik, ki ga prevažata nemški ujetnik, ker sta ga bila poprej dva partizanska šoferja prevrnila v jarek. Da gre za komično in paradoksalno postavino, ki jih v igri ne manjka, je očitno. Nekonvencionalno je podana tudi Zavodnikova hči Marjeta, ki se prav preračunljivo pogaja z novim oblastnikom Miklavžem, čeprav je v neposredni bližini skrit njen ženin, Zavrtnikov sin Gregor.

Seveda pa je poglobitva sestavljena *Miklavževega večera* razkritje in označitev dveh ideoloških svetov, ki označujeta in razdvajata slovenstvo že kar od sredine 19. stoletja, ko so se začele delitve na mlado in staro Slovence, se pravi ne le na idejni, marveč tudi na generacijski podlagi. Ta in takšen model se je vsekakor ponovil tudi pri delitvi pripadnosti med vojno, saj je bilo vodstvo partizan-

skega boja, oz. revolucije v rokah mlajših akterjev (Kidrič, r. 1912, Kardelj, r. 1910), l. 1941 pri devetin-dvajsetih, oz. enaintridesetih letih! Medtem ko je bilo vodstvo vseh oblik domobranstva starejše in oblastniško etabliirano. Odločitve mladih fantov v Mikelnovi igri bodisi za odhod v partizane oziroma k belim, niso prav nič junaške ali idejno demonstrativne, marveč so pogojene z okoliščinami. Miklavž npr. se je s tem izognil mobilizaciji v nemško vojsko; zelo nazorno ilustrira motivacijo za odhod v partizane Miklavžev soborec Strela z zgodbo o tem, kako so nekoč umirali hlapci; sebenjak Urh pa je odšel k belim, ker ni več mogel poslušati neznosnih pripomb svoje botre, pri kateri je živel. S to botro je Mikeln prikazal tudi tip vaške osamljenke: ko se skrivači poslavljajo, ji Urh ukaže, naj ne joka, ona pa potoži: »A zdaj pa še tega ne! To je še edino veselje, ki ga imam...« Vsekakor so navedeni tudi globlji razlogi za delitve in ločitve, za vezave na boljše vize in na okupatorja, kakor si Mikelnovi akterji očitajo, njihovo bistvo pa je zajeto v besednem dvoboju pred pobojem, ko Strela na očitek, da se je šel bojevati za revolucijo, potencira utemeljitev, zakaj je šel v partizane, in reče: »Za pravični svet. Da ta nepravični, umazani svet preobrnemo na glavo.« Skrivač Lenart pa mu odgovori: »Mi pa za to, da ta svet, kakršen je, Bog ga je dal, ne bo na glavi, ampak da ostane na nogah.« Delitev na – svet in dom, na

spreminjanje po tujem vzoru in na ohranjanje tega, kar je. Iz tega je avtor razvil tezo, ki jo je obrazložil na predstavitvi igre v DSP (27. maja 1998), da je domobranstvo vezano na kmetstvo, da je torej ruralnega izvora.

Toda o tem bodo razgrebali sociologi in zgodovinarji. Tu pa gre za dramsko delo, za katerega ni bistvena stilno žanrska oznaka, marveč kakšen vtis napravi na bralca in kaj sporoča. Je ljudska tragikomedija, ki razkriva usodno in tragično razdvojenost slovenske entitete in njeno delitev na dom in svet. S tehnološkim razkrojem kmetstva in z neodložljivim zblíževanjem s svetom se utegne ta razdvojenost postopoma ublažiti, če ne celo odpraviti, hkrati pa bo načeto tudi slovenstvo v svojem jedru, saj ga vse bolj opazno načenja urbanizacija podeželja, vzporedno s tehnološkim razvojem zlasti njegovo, čeprav včasih tudi provincialno in lokalistično miselnost. Vsekakor pa nimam namena prevzemati vloge Kassandra. Razvoj ima svojo logiko; gre le za to, če jo bomo pravočasno spoznali in doumeli?

Mikelnova igra je zato domiselna, preiščljeno zasnovana, dobra aktualna igra, napisana v tradicionalni dramski zgradbi poglobljanja in stopnjevanja napetosti z analitičnimi nameni. Če je gledališki impresariji ne bodo sposobni opaziti v smislu uprizarjanja, je to njihov problem. V hite nju za ulov spektakelskih parateatrskih rokohitrstev svetovljanske namišljenosti bodo zamudili priložnost.